

Jordbruksutskottets betänkande

1985/86:12

om jordförvärvslagen m. m.



JoU
1985/86:12

Sammanfattning

I betänkandet behandlas, helt eller delvis, 13 motioner om jordförvärvslagstiftningen m. m., avlämnade under allmänna motionstiden 1985. De frågor som tas upp i motionerna är sammanfattningsvis följande:

1. upphävande av jordförvärvslagen (JFL)
2. regionalpolitiska prövningsgrunder i JFL
3. avskaffande av priskontroll och bosättningsplikt
4. ökning av prövningsfria släktskapsförvärv
5. juridiska personers förvärv
6. vissa mark- och strukturfrågor
7. underställning av beslut samt besvärsrätten.

Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden, i flertalet fall med hänvisning till en av jordbruksministern aviserad översyn av JFL samt till vissa utredningar i övrigt om mark- och strukturfrågor.

Reservationer har avlämnats beträffande regionalpolitiska prövningsgrunder (m och fp resp. c), priskontroll (m och fp), bosättningsplikt (m och fp), släktskapsförvärv (m) samt vissa mark- och strukturfrågor (m resp. c och fp).

Motionerna

I motion 1984/85:534 av Bertil Danielsson m. fl. (m) yrkas att riksdagen beslutar att jordförvärvslagens krav på bärkraftiga eller utvecklingsbara enheter vid förvärvsprövning avskaffas.

I motion 1984/85:536 av Arne Fransson m. fl. (c) yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att jordförvärvsförordningen och tillämpningsföreskrifterna till förordningen om statligt stöd till jordbrukets rationalisering bör förändras i enlighet med vad som framförts i motionen.

I motion 1984/85:662 av Sten Svensson m. fl. (m) yrkas, med hänvisning till vad som anförts i motion 1984/85:657, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om jord- och skogsbrukspolitikens inriktning.

I motion 1984/85:758 av Martin Olsson m. fl. (c) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till erforderliga kompletteringar av riktlinjerna för jordbrukspolitiken och ändringar i jordförvärvslagen för att förstärka

förutsättningarna för och rätten till förvärv och innehav av deltid- och kombinationsjordbruk i syfte att verka för en levande landsbygd. JoU 1985/86:12

I motion 1984/85:1404 av Martin Olsson och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) yrkas att riksdagen beslutar att uttala att strukturutredningens förslag inte bör läggas till grund för lagstiftning.

I motion 1984/85:1544 av Rune Johansson m. fl. (s) yrkas, med hänvisning till vad som anförts i motion 1984/85:1541, att riksdagen hos regeringen hemställer att regler införs som försvårar passivt skogsägande.

I motion 1984/85:1999 av Anders Andersson och Karl Björzén (båda m) yrkas att riksdagen beslutar att jordförvärvslagen avskaffas.

I motion 1984/85:2042 av Anders Nilsson m. fl. (s) yrkas att riksdagen beslutar att komplettera jordförvärvslagen med bestämmelser som reglerar besvärsrätten i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motion 1984/85:2168 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkandena 4–7),

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bevarande av deltidjordbruken,

5. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av jordförvärvslagen i syfte att underlätta nyetablering av deltid- och kombinationsjordbruk,

6. att riksdagen beslutar avskaffa priskontrollen i jordförvärvslagen (4 § 1),

7. att riksdagen beslutar avskaffa bosättningsplikten i jordförvärvslagen (3 §).

I motion 1984/85:2276 av Börje Hörnlund (c) yrkas, med hänvisning till vad som anförts i motion 1984/85:2275, att riksdagen beslutar hos regeringen begära att lantbruksnämnderna åläggs att aktivt arbeta för att även kyrko- och bolagsskog genom försäljning eller bytesverksamhet ställs till förfogande för enskilt ägande.

I motion 1984/85:2304 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkandena 3–6),

3. att riksdagen beslutar att jordförvärvslagens 2 § femte stycket om släktförvärv utformas så att sinsemellan arvsberättigade personer inte omfattas av förvärvsprövning,

4. att riksdagen beslutar att jordförvärvslagens bestämmelser om prisprövning skall utmönstras ur jordförvärvslagen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om allmän översyn av jordförvärvslagen,

6. att riksdagen hos regeringen begär utredning om det offentliga innehav av jordbruksmark i enlighet med vad som i motionen anförts.

I motion 1984/85:2596 av Ingrid Hemmingsson (m) yrkas att riksdagen begär att regeringen låter utreda frågan om möjlighet för skogsförädlingsföretag i Norrlands inland att förvärva skogsmark upp till en självförsörjningsgrad av 10 %.

I motion 1984/85:2772 av Göthe Knutson m. fl. (m) yrkas, med hänvisning till vad som anförts i motion 1984/85:2769, att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om förslag till ändringar i jordförvärvslagen i enlighet med motionens syften.

Utskottet

Regionalpolitiska prövningsgrunder m. m.

I ett antal motioner från riksmötet 1984/85 framställs yrkanden om ändringar av jordförvärvslagen (JFL) och jordbrukspolitiken i syfte att underlätta förvärv av deltidjordbruk och kombinationsjordbruk. Gemensamt för dessa motioner är att man eftersträvar en levande landsbygd och genom den jordpolitiska prövningen vill främja ett bättre befolkningsunderlag i glesbygden. I motion 1984/85:534 av Bertil Danielsson (m) föreslås sålunda lättnader i kraven på jordbruksföretagens bärkraft vid förvärvsprövningen. Liknande synpunkter och yrkanden framförs i motionerna 1984/85:662 av Sten Svensson m. fl. (m), 1984/85:758 av Martin Olsson m. fl. (c) och 1984/85:2168 av Bengt Westerberg m. fl. (fp). I bl. a. den sistnämnda motionen påpekas även att en satsning på deltidjordbruken också kan få positiva effekter för naturvården genom att landskapet hålls öppet och skogen vårdas (yrkandena 4 och 5).

I motion 1984/85:2304 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m) föreslås en allmän översyn av JFL som bl. a. skulle syfta till en mindre ensidig satsning på heltidjordbruket. Med dagens snabba produktivitets- och effektivitetsutveckling riskerar vi, enligt motionärerna, att få endast ett fåtal jordbruksföretag i varje socken. Därför måste även deltidjordbruk tillåtas.

I motion 1984/85:2772 av Göthe Knutson (m) förordas, med utgångspunkt främst i jordbruksnäringens situation i Värmland, att vi slår vakt om de mindre lantbruksföretagen.

Utskottet erinrar om att riksdagen under föregående riksmöte behandlade två motioner (c och m) med i huvudsak samma inriktning som de ovan redovisade.

Utskottet anförde i detta sammanhang bl. a. (JoU 1984/85:7).

Utskottet kan instämma i motionärernas synpunkter rörande värdet av en levande landsbygd och den jordpolitiska prövningens betydelse i regionalpolitiskt hänseende. Samtidigt vill utskottet påpeka att önskemålen i viss utsträckning redan tillgodosetts genom tidigare jordbrukspolitiska reformer, såsom 1977 års riksdagsbeslut om stöd till kombinationsjordbruk och genom införandet av bestämmelser rörande regionalpolitiska hänsynstaganden i JFL. I anslutning till det sist sagda vill utskottet hänvisa till att det i 7 § JFL finns bestämmelser som gör det möjligt att av regionalpolitiska skäl förbehålla begränsat utvecklingsbara och ej utvecklingsbara företag åt brukare som är bosatta på orten, om företagen behövs som komplement till annan sysselsättning. Vidare är det möjligt att vägra förvärvstillstånd om egendomen behövs som tillskott till ett begränsat utvecklingsbart eller ej utvecklingsbart företag.

Av förarbetena framgår att bestämmelserna har ett klart regionalpolitiskt syfte (prop. 1978/79:85 s. 37 f.). Bl. a. anföras att etablering och utveckling av begränsat utvecklingsbara och ej utvecklingsbara lantbruksföretag bör främjas i sådana områden som har regionalpolitiska problem. För att paragrafen i fråga skall få tillämpas förutsätts att egendomen behövs antingen som tillskott till annat sådant företag som nyss nämnts eller som komplement till annan sysselsättning för brukare som är bosatt på orten. Vid prövning av förvärv som avser nyetablering på begränsat utvecklingsbara företag måste enligt propositionen de regionalpolitiska synpunkterna vägas mot behovet av marktillskott till inom området redan etablerade jordbrukare.

Utskottet vill understryka att angivna bestämmelser – även om de i en konkurrenssituation är ägnade att ge ett visst företräde åt redan etablerade lantbrukare eller utöware av annan lämplig kombinationssysselsättning – givetvis inte utesluter att tillstånd ges till nyetablering på en mindre brukningsenhet. Det får förutsättas att berörda prövningsmyndigheter tillämpar JFL på ett sätt som medger att alla befogade intressen beaktas i ett jordförvärvsärende. I sammanhanget bör nämnas att glesbygdsdelegationen nyligen presenterat en rapport (Ds I 1984:20) där synpunkter anföras på glesbygdens resurser och möjligheter. Delegationens överväganden rörande markägandet och strukturpolitiken ligger väl i linje med motionärernas önskemål. Bl. a. undstryks att det övergripande målet för strukturrationaliseringen i glesbygden inte får vara att skapa allt större och färre enheter. I glesbygden kan relativt små enheter, som bas för eller komplement till annan verksamhet, ge effektiva företag och en rationell och robust struktur...

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 1983/84:845 och 1983/84:2482 för närvarande lämnas utan någon vidare åtgärd från riksdagens sida.

Riksdagen följde utskottet.

I anslutning till de nu aktuella motionerna vill utskottet nämna att jordbruksministern den 19 november 1985 besvarade en interpellation av Martin Olsson (c) om en översyn av JFL, främst i syfte att förbättra förutsättningarna för förvärv av mindre jordbruksfastigheter. I svaret hänvisas till att strukturutredningen för jord- och skogsbruket i sitt betänkande föreslagit vissa ändringar i JFL, bl. a. vad gäller ägo- och ägarförhållandena (SOU 1983:71). Liknande frågor behandlas för närvarande av den s. k. dödsboutredningen, som beräknas lämna sitt betänkande om några månader. Mot denna bakgrund och med hänsyn till de erfarenheter som föreligger av lagens tillämpning bör enligt jordbruksministern behovet av en översyn av JFL övervägas.

Utskottet vill för sin del framhålla att erfarenheterna av lagens tillämpning visat att det finns problem som behöver bli föremål för närmare överväganden. Dessa överväganden kan självfallet inte äga rum utan att behovet av en samordning med dödsboutredningens och strukturutredningens förslag beaktas. Utskottet är inte berett att föregripa nämnda prövning genom att nu föreslå åtgärder i den riktning motionärerna åsyftar. Utskottet vill här åter erinra om glesbygdsdelegationens rapport (Ds I 1984:20), där synpunkter anföras på glesbygdens resurser och möjligheter. Det får förutsättas att de regionalpolitiska frågorna och delegationens rapport kommer att ägnas uppmärksamhet i samband med den av jordbruksministern aviserade översynen. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 1984/85:534,

1984/85:662, 1984/85:758, 1984/85:2168 yrkandena 4 och 5, 1984/85:2304 yrkande 5 och 1984/85:2772.

JoU 1985/86:12

Yrkandet i motion 1984/85:1999 (m) om "avskaffande" av JFL bör i enlighet med det nyss anförda inte vinna riksdagens bifall. Det bör påpekas att ett riksdagsbeslut om upphävande av viss lagstiftning – även om politisk enighet skulle föreligga – måste föregås av ingående överväganden om beslutets praktiska och formella verkningar, om följdändringar i annan lagstiftning m. m. Motionen avstyrks.

Priskontroll, bosättningsplikt m. m.

Enligt motion 1984/85:2168 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) finns det skäl att ifrågasätta JFL från praktiska och principiella synpunkter. T. ex. priskontrollregeln är en inskränkning i äganderätten som i praktiken visat sig leda till ett minskat utbud av jordbruksfastigheter. Även bosättningsplikten enligt 10 § JFL är enligt motionen tveksam med hänsyn till de grundlagsfästa principerna om den enskildes rörelsefrihet. Motionärerna föreslår därför (yrkandena 6 och 7) att riksdagen avskaffar priskontrollen och bosättningsplikten enligt JFL.

I motion 1984/85:2304 av Ulf Adelson m. fl. (m) anförts att det är en stark drivkraft för det enskilda ägandet att kunna lämna över sin egendom till nästa släktled. I många fall saknas kanske bröstarvingar som kan fortsätta driften av ett jordbruksföretag. Enligt motionen bör man återinföra rätten för andra arvsberättigade att förvärva jordbruksmark utan tillståndsprövning. Vidare yrkas att prisprövningsparagrafen avskaffas (yrkandena 3 och 4). Motionärerna anser det uppenbart orimligt att statliga myndigheter kan ändra ett pris som köpare och säljare kommit överens om.

Utskottet erinrar om att riksdagen under föregående riksmöte behandlade liknande motionsyrkanden angående släktskapsundantagen, prisprövningen samt bruknings- och bosättningsplikten enligt JFL (JoU 1984/85:7). På utskottets förslag avsågs dessa yrkanden.

Utskottet, som i fråga om motiveringen hänvisar till nyssnämnda betänkande, har inte funnit anledning att ändra ståndpunkt i fråga om priskontrollen. Det får förutsättas att motionernas synpunkter kommer att övervägas i det utredningsarbete som utskottet inledningsvis berört. Utskottet avstyrker således motionerna 1984/85:2168 yrkande 6 och 1984/85:2304 yrkande 4.

Med hänvisning till det anförda avstyrks även motion 1984/85:2304 yrkande 3 om prövningen av släktskapsförvärv.

Vidare avstyrks motion 1984/85:2168 yrkande 7 om avskaffande av bosättningsplikten i JFL.

Juridiska personers förvärv

I motion 1984/85:2596 av Ingrid Hemmingsson (m) anförts att sågverks- och andra skogsförädlingsföretag i Norrlands inland under vissa tider har svårt att skaffa råvara. Det leder till planeringssvårigheter och högre råvarupriser när efterfrågan på virke är stor. För att motverka dessa svårigheter föreslår

motionären att företag som saknar egen skog eller har mindre skogstillgångar tillåts förvärva skogsmark som motsvarar en tioprocentig självförsörjningsgrad. I motiveringen påpekar motionären att olika regioner i landet har skilda förutsättningar och förhållanden. Därför kan inte lagstiftningen ges samma tillämpning över hela landet. Genom att hänsyn tas till regionernas särart kan lagstiftningen tillämpas så att största regionalpolitiska effekter uppnås. Det understryks att skogen och skogsindustrin har stor betydelse för Norrlands inland och att en tillämpning av lagen enligt motionens syfte kan ge positiva regionalpolitiska effekter.

Utskottet erinrar om att det i 5 § JFL finns regler som begränsar juridiska personers möjlighet att få förvärvstillstånd. Dessa begränsningar gäller dock inte om förvärvet avser huvudsakligen skogsmark och förvärvaren bedriver skogsindustriell verksamhet i vilken egendomens virkesavkastning behövs. I vissa fall har förädlingsföretaget inte den prioriterade ställning som följer av det nyss sagda, nämligen om egendomen med hänsyn till ortsförhållandena bör ägas och brukas av någon som är bosatt på orten. Lagen bygger nämligen på grundsatsen att tillskottsförvärv av skogsmark till kombinerade jord- och skogsbruksföretag bör få företräde där så är önskvärt från jordpolitisk eller regionalpolitisk synpunkt. I vissa bygder kan det också vara angeläget att främja tillkomsten av sådana skogsbruksföretag som brukas av på orten bosatta personer. Även sådana förvärvare bör enligt lagens förarbeten ges företräde framför de skogsförädlade företagen.

Utskottet kan instämma i motionärens synpunkter på skogens och skogsindustrins betydelse för Norrlands inland. Ett tillgodoseende av motionen skulle emellertid i viss mån innebära en återgång till de förhållanden som rådde under giltighetstiden av 1965 års jordförvärvslag. Utskottet är inte berett att frångå de regionalpolitiska och befolkningspolitiska överväganden som ligger till grund för dagens bestämmelser och avstyrker därför motion 1984/85:2596.

Vissa mark- och strukturfrågor

I motion 1984/85:1404 av Martin Olsson och Ingvar Karlsson (båda c) anfördes kritiska synpunkter på strukturutredningens förslag i betänkandet SOU 1983:71. Enligt motionen skulle förslagen, om de realiserades, leda till en sämre utveckling av landsbygden och till ytterligare inskränkningar i den enskildes förfoganderätt över sin egendom. Motionärerna yrkar därför att riksdagen uttalar att strukturutredningens förslag inte bör läggas till grund för lagstiftning.

I motion 1984/85:1544 av Rune Johansson m. fl. (s) föreslås att regler införs som försvårar ett passivt skogsägande. Motiveringen till yrkandet återfinns i motion 1984/85:1541, som bl. a. behandlar tillgången på skogsråvara i Älvsborgs län. En jämn och god tillgång på skogsråvara är av stor betydelse särskilt för Dalslands basindustri. Utvecklingen mot ett ökat passivt ägande av skog måste enligt motionen stoppas.

I motion 1984/85:2276 av Börje Hörnlund (c) yrkas att lantbruksnämnderna åläggs att aktivt arbeta för att kyrko- och bolagsskog genom försäljning eller

byte ställs till förfogande för enskilda jordbrukare. Motiveringen återfinns i motion 1984/85:2275. Där anförts bl. a. att det av såväl regionalpolitiska skäl som miljöskäl är önskvärt att en ökande andel av skogsmarken ägs av privatpersoner. Det enskilda jord- och skogsbruket betyder mycket för landsbygdens utveckling.

I motion 1984/85:2304 (m) anförts att staten och kommunerna äger jordbruksmark i betydande omfattning. Huvuddelen av detta markinnehav bör utbudas i första hand till dem som arrenderar marken. En utredning bör tillsättas för att kartlägga det allmännas innehav av jordbruksmark samt lägga förslag om hur marken skall avyttras.

Utskottet vill understryka att det närmast åvilar lantbruksnämnderna att verka för en bättre ägostruktur i jord- och skogsbruket. Härvidlag utgör jordfonden ett effektivt hjälpmedel för berörda näringars strukturrationalisering. Med medel från jordfonden kan lantbruksnämnderna bedriva en aktiv inköps- och försäljningsverksamhet. I mån av tillgång omfattar verksamheten självfallet också mark som ägs av staten och kyrkan m. fl. Behovet av åtgärder mot strukturproblemen bör enligt utskottets mening diskuteras i ett vidare sammanhang, vari kan beaktas bl. a. strukturutredningens överväganden och resultatet av det arbete som för närvarande pågår i dödsboudredningen. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 1984/85:2276 och 1984/85:2304 i motsvarande del.

Motion 1984/85:1544 får anses i viss mån tillgodosedd genom den utredningsverksamhet som utskottet nyss angivit och påkallar ingen vidare åtgärd.

Vad utskottet anført innebär också att motion 1984/85:1404 inte bör vinna riksdagens bifall. Frågan huruvida strukturutredningens betänkande eller delar av detta bör läggas till grund för en proposition till riksdagen är ett ärende som får prövas i sedvanlig ordning av regeringen. Enligt utskottets mening bör riksdagen inte på detta stadium ge direktiv för den fortsatta prövningen av utredningens förslag. Motionen avstyrks.

Underställning och besvärsmätt enligt JFL

I motion 1984/85:536 av Arne Fransson m. fl. (c) förordas en ändring av jordförvärvsförordningen och lantbruksstyrelsens tillämpningsföreskrifter som skulle ge lantbruksnämnderna en självständig beslutanderätt i stöd- och förvärvsärenden. Härigenom uppnår man en ökad decentralisering av beslutsfattandet, vilket enligt motionen måste anses som positivt.

Utskottet erinrar om att det i de författningar som reglerar lantbruksnämndens prövning av bl. a. jordförvärvs- och stödärenden finns bestämmelser att lantbruksnämndens beslut i vissa fall skall underställas lantbruksstyrelsen för prövning. Sammanfattningsvis kan sägas att underställning är föreskriven dels i vissa typer av ärenden, dels när ärendet avser större belopp, dels i händelse av skiljaktiga meningar inom lantbruksnämnden. Bestämmelserna syftar bl. a. till att främja en enhetlig rättstillämpning och tillförsäkra lantbruksstyrelsen ett inflytande i ärenden som gäller fördelning av större anslagssummor.

Enligt 7 § jordförvärvsförordningen (1979:231) skall frågor om förvärvstillstånd prövas av lantbruksstyrelsen, om flertalet av dem som deltar i lantbruksnämndens beslut vill bifalla ansökningen helt eller delvis och minst två röster avges för en mening som är mindre förmånlig för sökanden.

I ärenden om stöd enligt förordningen (1978:250) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering tillämpas liknande bestämmelser om underställning i bl. a. vissa fall av oenighet. Dessa föreskrifter har meddelats av lantbruksstyrelsen med stöd av ett bemyndigande i instruktionen för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna.

Utskottet erinrar om att hithörande frågor faller inom regeringens och lantbruksstyrelsens kompetensområde. Med hänvisning härtill och till de skäl som enligt det nyss sagda ligger till grund för bestämmelserna om underställning av lantbruksnämnds beslut i vissa fall avstyrker utskottet motion 1984/85:536. Det kan tilläggas att en översyn av JFL i enlighet med vad utskottet angett i det föregående kan förväntas få betydelse också för mera formella frågor i lagen.

I motion 1984/85:2042 av Anders Nilsson m. fl. (s) hemställs om en komplettering av JFL som skulle vidga besvärsrätten i jordförvärvsärenden. I praxis anses ingen besvärsrätt föreligga för t. ex. jordbrukare som äger mark i närheten av en jordbruksfastighet som med lantbruksnämndens tillstånd säljs till annan person. Enligt motionärerna bör de kringboendes intresse av egendomen medföra att de ges besvärsrätt enligt JFL.

Utskottet vill först fästa uppmärksamheten på att det finns vissa regler angående lantbruksnämndernas markförsäljningsverksamhet som syftar till att ge eventuella spekulanter tillfälle att inkomma med intresseanmälan rörande en viss fastighet. Enligt ett regeringsbeslut den 25 juni 1981 skall sålunda lantbruksnämnden annonsera om förvärv av jordbruksfastigheter för rationaliseringsändamål. Vidare skall nämndens beslut om försäljning av jordbruksfastighet underställas lantbruksstyrelsen, om minst en av ledamöterna har skiljaktig mening.

Vad beträffar besvärsrätten enligt JFL bör erinras om att utskottet tidigare behandlat motioner med förslag att JFL borde ändras så att besvärsrätt medges även för presumtiva köpare som varit föremål för behandling i lantbruksnämnden eller som nämnden varit i kontakt med under ärendets handläggning. Motionerna avslogs med bl. a. den motiveringen att en utvidgning av sakägarkretsen enligt motionsförslagen skulle innebära att sakägarbegreppet i åsyftade fall kom att omfatta en alltför obestämd personkrets, något som föreföll mindre lämpligt från både praktiska och principiella synpunkter. Bl. a. skulle den föreslagna ordningen innebära ett klart avsteg från allmänna förvaltningsrättsliga principer (JoU 1981/82:29, 1983/84:5).

Det bör tilläggas att regeringsrätten den 14 oktober 1985 meddelat ett beslut som bekräftar att den som redovisat intresse att få förvärva viss egendom inte har rätt att besvara sig över lantbruksnämndens och lantbruksstyrelsens beslut om försäljning till annan person.

Däremot anses numera säljaren av en fastighet ha en självständig besvärsrätt när förvärvstillstånd vägras på grund av för hög köpeskilling (se JoU 1983/84:5).

Utskottet har inte funnit anledning att ändra ståndpunkt i fråga om JoU 1985/86:12 besvärsrätten enligt JFL och avstyrker således motion 1984/85:2042.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *upphävande av jordförvärvslagen*
att riksdagen avslår motion 1984/85:1999,
2. beträffande *regionalpolitiska prövningsgrunder m. m.*
att riksdagen avslår motionerna 1984/85:534, 1984/85:662, 1984/85:758, 1984/85:2168 yrkandena 4 och 5, 1984/85:2304 yrkande 5 samt 1984/85:2772,
3. beträffande *priskontroll*
att riksdagen avslår motionerna 1984/85:2168 yrkande 6 och 1984/85:2304 yrkande 4,
4. beträffande *bosättningsplikt*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2168 yrkande 7,
5. beträffande *släktskapsförvärv*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2304 yrkande 3,
6. beträffande *juridiska personers förvärv*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2596,
7. beträffande *vissa mark- och strukturfrågor*
att riksdagen avslår motionerna 1984/85:1404, 1984/85:1544, 1984/85:2276 och 1984/85:2304 yrkande 6,
8. beträffande *underställning och besvär rätt*
att riksdagen avslår motionerna 1984/85:536 och 1984/85:2042.

Stockholm den 6 december 1985

På jordbruksutskottets vägnar

Karl Erik Olsson

Närvarande: Karl Erik Olsson (c), Håkan Strömberg (s), Ove Karlsson (s), Lars Ernestam (fp), Martin Segerstedt (s), Sven Eric Lorentzon (m), Jan Fransson (s), Margareta Winberg (s), Kerstin Gellerman (fp), Åke Selberg (s), Lennart Brunander (c), John Andersson (vpk), Leif Marklund (s), Ivar Virgin (m) och Ingvar Eriksson (m).

Reservationer

1. Regionalpolitiska prövningsgrunder m. m. (mom. 2)

Lars Ernestam (fp), Sven Eric Lorentzon (m), Kerstin Gellerman (fp), Ivar Virgin (m) och Ingvar Eriksson (m) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Utskottet erinrar" och på s. 5 slutar "1984/85:2772" bort ha följande lydelse:

Som anförs i motion 1984/85:534 har kostnadsutvecklingen och behovet av rationella brukningsmetoder medfört att brukningsenheterna blivit allt större. I många fall har detta varit en nödvändig och t. o. m. önskvärd utveckling. Jordförvärvslagens bestämmelser och kraven på ekonomisk bärkraft hos företagen har förstärkt dessa tendenser. Denna i och för sig välmotiverade strävan har emellertid lett till att antalet gårdar i byarna successivt minskat. Åtskilliga företag brukas i dag på deltid eller fritid, medan den huvudsakliga inkomsten fås från verksamheter utanför lantbruket. Om jordförvärvslagens regler tillämpas strikt på alla dessa företag riskerar vi att på sikt få en utarmning av landsbygden. Givetvis bör det vara tillåtet och möjligt att bygga upp rationella och bärkraftiga enheter även framdeles. Detta bör dock ske genom de enskilda brukarnas initiativ och inte tvingas fram med en stelbent lagstiftning. Det anförda innebär att utskottet delar de synpunkter som framförts i bl. a. motionerna 1984/85:534 och 1984/85:2304 (m). Utskottet föreslår därför att kraven på bärkraftiga enheter omprövas och att ökade möjligheter till förvärv av deltidsjordbruk införs. Genom att förvärv av mindre jordbruk underlättas kan man uppnå positiva effekter för landsbygden i befolknings- och servicehänseende, liksom för natur- och miljövården. Hiithörande frågor bör lämpligen tas upp i den översyn av jordförvärvslagen som jordbruksministern nyligen aviserat i ett interpellationssvar. Utskottet vill för sin del understryka att översynen bör komma till stånd snarast möjligt och i form av en parlamentarisk utredning. Genom utskottets ställningstagande tillgodoses i viss mån även motionerna 1984/85:662, 1984/85:758, 1984/85:2168 i motsvarande del och motion 1984/85:2772. Vad utskottet anført med anledning av ifrågavarande motioner bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *regionalpolitiska prövningsgrunder m. m.*
att riksdagen med anledning av motionerna 1984/85:534, 1984/85:662, 1984/85:758, 1984/85:2168 yrkandena 4 och 5, 1984/85:2304 yrkande 5 samt 1984/85:2772 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført om en översyn av jordförvärvslagen.

2. Regionalpolitiska prövningsgrunder m. m. (mom. 2)

Karl Erik Olsson och Lennart Brunander (båda c) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Utskottet vill" och på s. 5 slutar "1984/85:2772" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill --- (lika med utskottet) --- närmare överväganden. Principen att familjelantbruket skall utgöra basen i jord- och skogsbruket måste dock alltså gälla. Den nuvarande jordförvärvslagstiftningen är också inriktad på uppbyggandet och vidmakthållandet av familjeföretag. För många bygder är det naturligt och nödvändigt att jordbruksföretagen byggs upp med utgångspunkten kombination av jord och skog eller andra yrkeskombinationer. Detta gäller särskilt för att säkerställa en levande landsbygd med tillräckligt befolkningsunderlag för affärer, skolor och annan service. Många människor strävar i dag också efter att få etablera sig som

deltids- eller fritidslantbrukare av rena trivsel- och livsmiljöskäl. Ett viktigt krav är emellertid att den som får förvärva en jordbruksfastighet också bosätter sig permanent på fastigheten och brukar den.

I JFL ges möjlighet att ta regionalpolitiska hänsyn vid prövningen. Tyvärr utnyttjas denna möjlighet enligt utskottets mening alltför snävt. Denna snäva syn har även kommit till uttryck i strukturutredningens betänkande, som dock en minoritet i utredningen ej biträtt.

Utskottet anser att i den översyn av jordförvärvslagen som nu övervägs bör man pröva om det genom komplettering av lagen eller dess tillämpningsföreskrifter går att förstärka förutsättningarna för förvärv och innehav av kombinations-, deltids- och fritidsjordbruk enligt bo-brukar-principen i syfte att slå vakt om en levande landsbygd och för att tillgodose människors strävan att bosätta och etablera sig på landsbygden. Man bör även pröva om förvärv av små jordbruksfastigheter skulle kunna undantas från prövning enligt JFL 4 § 1 och 3, dvs. pris- och rationaliseringsprövningen.

Vad utskottet anfört med anledning av motion 1984/85:758 bör ges regeringen till känna. Härigenom tillgodoses i viss mån syftet med motionerna 1984/85:534, 1984/85:662, 1984/85:2168 och 1984/85:2304 i motsvarande delar och motion 1984/85:2772.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *regionalpolitiska prövningsgrunder m. m.*
att riksdagen med anledning av motionerna 1984/85:534, 1984/85:662, 1984/85:758, 1984/85:2168 yrkandena 4 och 5, 1984/85:2304 yrkande 5 samt 1984/85:2772 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en översyn av jordförvärvslagen.

3. Priskontroll (mom. 3)

Lars Ernestam (fp), Sven Eric Lorentzon (m), Kerstin Gellerman (fp), Ivar Virgin (m) och Ingvar Eriksson (m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar "Utskottet, som" och slutar "yrkande 4" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att priskontrollregeln i jordförvärvslagen måste omprövas. Priskontrollen ger utrymme för alltför långtgående ingrepp i enskildas privatekonomiska angelägenheter. I den praktiska tillämpningen har det visat sig att bestämmelsen kan leda till situationer som är stötande från rättssäkerhetssynpunkt. Ett lantbruksföretag representerar ofta för ägaren en kapitaltillgång vars värde ackumulerats under brukarens yrkesverksamma tid. Vid en försäljning – av t. ex. åldersskäl eller andra skäl – är ägaren på grund av priskontrollen förhindrad att tillgodogöra sig detta värde enligt *marknadsmässiga principer*. Härigenom bidrar priskontrollen givetvis också till att minska utbudet av fastigheter. Utskottet ansluter sig således till yrkandena i motionerna 1984/85:2168 (fp) och 1984/85:2304 (m) om avskaffande av priskontrollen. Det bör ankomma på regeringen att snarast framlägga förslag härom för riksdagen.

dels utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *priskontroll*

att riksdagen med anledning av motionerna 1984/85:2168 yrkande 6 och 1984/85:2304 yrkande 4 hos regeringen hemställer om förslag till avskaffande av priskontrollen,

JoU 1985/86:12

4. Bosättningsplikt (mom. 4)

Lars Ernestam (fp), Sven Eric Lorentzon (m), Kerstin Gellerman (fp), Ivar Virgin (m) och Ingvar Eriksson (m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar "Vidare avstyrks" och slutar "i JFL" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser, i likhet med vad som anförts i motion 1984/85:2168 (fp), att bosättningsplikten är en inskränkning i den enskildes rörelsefrihet. En sådan inskränkning är, framför allt med hänsyn till bestämmelserna i 2 kap. 8 § regeringsformen, tveksam från principiella synpunkter. Bestämmelsen fyller enligt utskottets mening ingen oundgänglig funktion i jordförvärvssammanhang och bör kunna avskaffas. Förslag härom bör framläggas av regeringen.

dels utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *bosättningsplikt*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2168 yrkande 7 hos regeringen hemställer om förslag om avskaffande av bosättningsplikten,

5. Släktskapsförvärv (mom. 5)

Sven Eric Lorentzon, Ivar Virgin och Ingvar Eriksson (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar "Med hänvisning" och slutar "av släktskapsförvärv" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser, i överensstämmelse med motion 1984/85:2304, att de nuvarande släktskapsundantagen i jordförvärvslagen är alltför begränsade. För många företagare är det ett starkt intresse att kunna lämna över egendomen till nästa släktled. I många fall saknas kanske bröstarvingar som kan ta över företaget. Enligt utskottets mening bör rätten för arvsberättigade släktingar att förvärva egendomen utan tillståndsprovning återinföras enligt de principer som gällde före 1979 års lagstiftning. Det bör ankomma på regeringen att framlägga förslag till lagändring i enlighet med vad utskottet anför.

dels utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *släktskapsförvärv*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2304 yrkande 3 hos regeringen hemställer om förslag till lagändring i enlighet med vad utskottet anför.

6. Vissa mark- och strukturfrågor (mom. 7)

JoU 1985/86:12

Sven Eric Lorentzon, Ivar Virgin och Ingvar Eriksson (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar "Utskottet vill" och slutar "motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i synpunkterna i motion 1984/85:2304 (m) rörande statens och kommunernas markinnehav. Som motionärerna anfört äger staten, bl. a. genom domänverket, och kommunerna betydande arealer skogs- och jordbruksmark som skulle kunna utnyttjas för att förstärka privatägda jordbruksföretag. Den kommunalägda jordbruksmarken kan i stor utsträckning överföras på dem som arrenderar marken. Som underlag för en sådan markpolitik bör en utredning göras angående det offentligas innehav av jordbruksmark. Utredningen bör vidare lägga fram förslag om hur marken skall kunna avyttras, i enlighet med vad som anförts i motion 1984/85:2304. Detta bör ges regeringen till känna. Utskottets ställningstagande bör delvis kunna tillgodose syftet med motion 1984/85:2276.

dels utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande vissa mark- och strukturfrågor

att riksdagen med anledning av motionerna 1984/85:2276 och 1984/85:2304 yrkande 6 och med avslag på motionerna 1984/85:1404 och 1984/85:1544 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en utredning angående statens och kommunernas markinnehav m. m.,

7. Vissa mark- och strukturfrågor (mom. 7)

Karl Erik Olsson (c), Lars Ernestam (fp), Kerstin Gellerman (fp) och Lennart Brunander (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar "Utskottet vill" och slutar "motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill understryka att det enskilda jord- och skogsbruket har stor betydelse för landsbygdens utveckling. Av såväl regionalpolitiska skäl som miljöskäl är det önskvärt att en större andel av t. ex. skogsmarken ägs och brukas av privatpersoner. Skogsmark som ägs av domänverket, kyrkan och bolagen kan i många fall utnyttjas för att förstärka privatägda företag eller underlätta nyetablering för enskilda personer med skogligt kunnande. När det gäller kyrklig jord bör erinras om att lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord ger möjlighet till försäljning eller byte för att tillgodose bostadsbehovet i orten eller för bildandet av lämpliga enheter för jordbruk och skogsbruk. Utskottet instämmer således i yrkandet i motion 1984/85:2276 att lantbruksnämnderna bör åläggas att aktivt verka för att kyrko- och bolagsskog genom försäljning eller byte ställs till förfogande för enskilt ägande. Enligt utskottets mening bör nämnderna också verka för att kommunalägd jordbruksmark erbjuds enskilda brukare. Detta bör ges regeringen till känna. Utskottets ställningstagande kan i viss mån tillgodose syftet med motion 1984/85:2304 i motsvarande del.

dels utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

JoU 1985/86:12

7. beträffande *vissa mark- och strukturfrågor*

att riksdagen med anledning av motionerna 1984/85:2276 och 1984/85:2304 yrkande 6 samt med avslag på motionerna 1984/85:1404 och 1984/85:1544 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om överlåtelse av kyrko- och bolagsmark m. m.,